

Sic transit gloria denti

Av Torbjørn Guldseth

Etter en borgerkrig forsvinner ikke hatet. I 1999 gikk NATO til krig for å redde kosovoalbanerne fra massiv serbisk vold og fordrivelse. I midten av mars i år ble resultatet av fem års fredsarbeid lagt i grus. Omfattende etniske opptøyer spredte seg over hele provinsen. Albanske gjenger satte fyr på 800 serbiske boliger og stakk 29 ortodokse kirker og klostre i brann. Nitten mennesker ble drept og 500 såret. Rundt 1000 serbere måtte evakueres i sikkerhet inne på NATO-basene og mer enn 2 600 ble drevet vekk fra sine hjem. Volden hadde med uklarehetene om Kosovos framtid å gjøre. Den hadde generalene nemlig ikke planlagt. Opptøyene var velorganiserte, og målet var å få det internasjonale samfunn til å erklære Kosovo uavhengig fra Serbia og å få FN til å forlate provinsen.

For oss som tjenestegjorde i Kosovo melder spørsmålet seg: Hva skjedde med tannlegekontorene som vi bygde?

Albansk tannlege med sekretær i en gruppe norske militære.

KOSOVO POLJE • To kvinnelige tannleger jobbet på det serbiske sykehuset i denne småbyen. Russiske soldater vokter de nærliggende serbiske boligblokkene for å beskytte dem. Russerne hadde forresten egen tannlege som jeg

hadde mye kontakt med. Så mye at jeg faktisk fikk problemer med vår egen kompanisjef. For noen er russere fremdeles farlige spioner.

Tannlegene manglet alt, til og med bedøvelse. De fikk en ny kompressor, turbiner, håndinstrumenter og en masse fyllingsmaterialer. Det var en fornøyelse å hjelpe dem fordi de var så taknemlige. Unitene turde vi ikke røre av frykt for et totalhavari. Etter at russerne reiste hjem mistet sykehuset beskyttelsen, og i mars ble det satt i brann av mobben. Kontoret ble rasert og de elskverdige tannlegene er sikkert fordrevet.

OBLIC • I landsbyene rundt Oblic bodde et tusentall serbere. Jeg var på rekognosering i området for å finne et egnet sted for et tannlegekontor, men fant dessverre ikke brukbare lokaler. Serbiske leger og sykesøstre drev en helsestasjon i en forfallen murbygning. Bitrere mennesker enn disse helsearbeiderne har jeg aldri møtt. Det lyste hat og forakt ut av øynene, og vi KFOR-soldater ble naturlig nok sett på som eksponenter for årsaken til deres misere. Før krigen hadde de fine jobber på sykehuset inne i hovedstaden Pristina, men var nå internt fordrevne til en usel tilværelse.

I selve byen Oblic var det tannlegekontor i sykestua og tre albanske tannleger jobbet der på skift. Fra Norge fikk de ny unit, stol, turbiner og vinkelstykker. Forutsetningen var at en serbisk tannlege også skulle arbeide der for å ta seg av sin egen befolkningsgruppe. Den serbiske tannlegen turte imidlertid aldri komme til Oblic, så selv i et fagmiljø var det umulig å gjennomføre den idealistiske tanken om forsoning.

Under opptøyene i vår ble et tyvetalls serberhus og den ortodokse kirken satt fyr på. Jeg har mang en gang i ettertid beklaget at jeg ikke fant lokaler i serbisk område. Men det ville blitt

til kortvarig nytte, for i dag er Oblic etnisk rensert og serberne borte.

MIRANDI TE ULIT • En italiensk hjelpeorganisasjon bygde ny sykestue i denne albanske landsbyen. Telemarksbataljonen bestemte at et tannlegekontor skulle gis bort, og jeg fikk i oppdrag å gjennomføre prosjektet. Rørlegger, snekker og elektriker monterte en Flex-unit og innredet en komplett klinikk med alt tilbehør. Problemet var at strømspenningen varierte, så vi måtte i tillegg kjøpe en kostbar transformator fra Norge.

Etter at kontoret var ferdig og overrakt til kommunen, skjedde ingenting på flere måneder før en albansk tannlege omsider startet opp. I dag står kontoret ubrukt. Etter sigende ble taket angrepet av sopp. Den hadde vokst nedover veggene og gjort rommet ubrukelig. Sic transit gloria!

JUNI 2002 • Vi var tre soldater på veg fra Kosovo til Miravci, en landsby i Makedonia. Varebilen var fullastet med unit, kompressor, røntgenapparat, fremkallermaskin, sessel, stol, håndinstrumenter og fyllingsmaterialer. Forsvaret hadde sendt nedover alt som hører med til et tannlegekontor. Norske soldater hadde tidligere anlagt fotballbane og bygd klubbhus i landsbyen. Den kvinnelige ordføreren hadde da gitt uttrykk for at innbyggerne ønsket seg nytt tannlegeutstyr. Nedskriveren ble som fagperson beordret til å effektivere oppdraget. Jeg rekvirerte montør fra Norge, og han kom med fly til Skopje på businessclass. Skitt au, Forsvaret betaler.

Grensa til Makedonia var stengt. FN hadde samme dag arrestert en albansk geriljaleder mistenkt for krigsforbrytelse, og tilhengerne hans sørget for å blokkere grensestasjonen. Jeg hadde vært i området tidligere og visste at det gikk an å kjøre en fjellvei i stedet. Vi

Tannlege Makedonka Jovanovska i Miravci.

snirklet oss opp til 1000 meters høyde i fjellpasset ved Ljuboten, ned på andre siden der grensa ble passert uten vansker. De albansk befolkede byene Gostivar og Tetovo hadde endret karakter siden jeg var tannlege for finske soldater der for ti år siden. Nå gikk blant annet alle kvinnene med hijab.

Fra Tetovo til Skopje går det motorvei. I gamle dager kalte vi den for Blodveien på grunn av alle trafikkulykkene. Nå var også Blodveien sperret av geriljaen og det dannet seg lange bilkøer. Vi ble innestengt. Intet annet å gjøre enn å vente og opptre forsiktig. Du provoserer ikke albansk mobb. Etter seks timers venting løste blokaden seg opp. FN ble nødt til å sette arrestanten fri, og så snart demonstrantene fikk beskjed, åpnet de veien. Først i ellevetiden om kvelden kom vi fram til Miravci og møtte ordføreren. Hun hadde med seg ektemann og en tolk. Vi fikk beskjed om å tømme bilen og sette alt utstyret i en lagerbygning «inntil videre». Ugler

i mosen! Av tolken forsto vi at mannen hennes også var tannlege. Aha – han hadde på balkansk vis planlagt å tillegne seg utstyret selv. En lang og hissig diskusjon resulterte selvsagt i at vi nektet, og ga beskjed om at vi kom til sykestua neste morgen for å montere. Og det gjorde vi – til stor glede for tannlegen der som het Makedonka Jovanovska.

APRIL 2004 • Etter de negative erfaringer fra Kosovo lurer vi på hva som har skjedd med vårt prosjekt i Makedonia. Under et feriebesøk i Aten blir vi fristet til å gjøre en lynvisitt. En kjapp flytur til Thessaloniki, leiebil gjennom Nord-Hellas, til fots over grensestasjonen som en le Carré-figur, og videre i en skranglete drosje til sykestua i Miravci. På trappa ble vi gledestrålende møtt av den legen som vi en gang hjalp med å få en hjertestarter fra norske bi-

standsmidler. Vår kollega Makedonka ble skikkelig overrasket, slapp alt hun hadde i hendene, sendte pasientene hjem og tok oss med til gjensynsfeiring på landsbyens kafé. For henne hadde den faglige verden blitt helt annerledes etter at hun fikk nytt tannlegekontor. Sikkert det fineste i hele Sør-Makedonia. Og ordføreren? Hun hadde klart å tilegne seg tre turbiner. Ellers var alt der. ■

Nedbrent serberhus.